

ازجمله عمو شه‌کمان بدون این‌که با عناصر روحی دیگری در هم بیامیزد و واقعیتی جدید خلق کند؛ بی‌هیچ خلاقیتی روایت می‌کند. یکی از راهکارهای جذاب کردن متن سوررئالیستی استفاده از پرش‌های زمان از حال به گذشته و برعکس است تا به این وسیله بین خیال و واقعیت ارتباط برقرار کند و ضمن اقناع مخاطب تصویری شگرف و جذاب را برای او به نمایش بگذارد. در مان‌های سوررئال آمیزه‌ای از خاطرات، کابوس و هذیان‌گوی‌ها به همراه تصویرسازی‌های ذهنی موجب می‌شود مضامین بدون توضیحات منطقی و دور از عقل در کنار یکدیگر قرار بگیرند و گذشته‌های دور را به زمان حال و امور ذهنی و انتزاعی را به واقعیت‌های عینی پیوند بزنند. نویسنده معمولاً با تمهید زمان‌پریشی و زاویه‌های دید متفاوت، خاطرات و یادگاری‌های غیرمنسجم ذهن شخصیت‌های اصلی داستان را بایدر روایت‌کند. سوره آقلین با روایت خطی در زمان (بی‌آن‌که از عنصر شکست زمان بهره ببرد) و با فقدان زاویه دید متفاوت در این امر ناکام مانده است. نویسنده در طرح اندیشه خود نیازمند به‌کارگیری قواعد خاص اجرای هنری. ادبی است که به‌نحو مناسبی در راستای هدف راهبردی متن است. گرچه در فرم و قواعد فرمی به‌کار گرفته شده محدودیت‌هایی را بر محتوای متن اعمال می‌کند اما لاجرم گریزی از اعمال قواعد اجرای هنری. ادبی ندارد. در مان‌های سوررئال مرزهای قاطع بین انسان، جهان و اشیا از بین می‌رود. این شکستن مرز بین واقعیت و فراواقعیت در سوره آقلین به ناشیانه‌ترین شکل ممکن روی داده است. در مان سوره آقلین فقدان جریان سیال ذهن و تک‌گویی‌هایی ذهنی موجب شده تا آنچه مرز بین واقعیت و فراواقعیت است کاملاً سلخته و زمخت روایت و تصویر شود. از این رو این مان قابلیت دفع خواننده را به شکل قوی داراست؛ به‌خصوص جوانان دهه ۷۰ به بعد که با ادبیات ایرانی، انقلاب و کتاب قرابت ذهنی چندانی ندارند.

تکانه‌های روحی و روانی ازجمله راه‌های ورود به دنیای وهم و خیال در مکتب سوررئالیسم است. تصویر سوررئالیستی حاصل لحظه روانی است. لحظه روانی مؤلفه‌ای پیچیده و مرکب از لحظه‌های دیگر که گذراست، برق‌آسامی درخشد و تکانه روانی ایجاد می‌کند. لحظه روانی ناپایدار، پیچیده، رنگارنگ و تندگذر است. لحظه روانی آکنده از تناقض و هذیان است و جرقه‌ای است در هم آمیخته از پاره‌های گریزان ناساز. از آنجا که نویسنده در سوره آقلین فاقد طرح مشخصی بوده است این تکانه‌های روانی در کل قصه پراکنده، غیرمنسجم و فاقد اثر پدید آمده‌اند.

انتخاب نام‌های شعاری برای شخصیت‌ها، نمادسازی فره‌ایزدی به شکل یک بره سرگردان در تهران، اشاره مکرر به شهر و مدینه و آبیاری ریشه‌های شهر با خون جوانان ایرانی، تصویر ضحاک‌گون با دو مار روی شانه از محمدرضا پهلوی بدون بهره از ظرایف ادبی و بدون به‌کارگیری اصول به قلم آمده‌اند؛ قلمی که متأسفانه فاقد لطافت ادبی است. هر چند دغدغه نویسنده از پس سلختگی و بی‌نظمی ساختاری عیان است اما او نتوانسته این دغدغه را با فرم و محتوایی همخوان و منطبق بر هم روایت کند. از این‌رو سوره آقلین تبدیل به رمانی الکن در تصویر انقلاب و آدم‌هایش شده است. یک عمر ۴۰ ساله از یکی از بزرگ‌ترین انقلاب‌های اجتماعی در جهان گذشته است و ما هنوز در ارائه یک تصویر شفاف از انقلاب ایران و آدم‌هایش ناتوان هستیم.

نقدی بر مان سوره آقلین

روایت الکن از انقلاب

درونی تدریجی موجب استکمال و تحول و تعالی آدمی می‌گردد. این حرکت و تغییر استکمالی و اتصالی از طریق سیر در سفرها و طی در منازل و گذار از مراحل حاصل آمدنی است.

و بر همین اساس است که ضرورت شکل‌گیری نظام سیاسی و حکومت و مدینه در حکمت متعالیه و از دیدگاه ملاصدرا تردیدناپذیر و قطعی می‌نماید. مدینه فاضله صدایی، مدینه فاضله آرمان‌نگرایانه و دست‌نیافتنی نیست بلکه جزئی از دستگاه قدیم حکمی - فلسفی ملاصدرا، منزلی از منازل سلوک آدمی و سفری از اسفار سیر استکمالی و حرکت جوهری است. مدینه فاضله ملاصدرا اساساً این دنیایی و این جایی و این زمانی است، پله‌ای از پله‌های صعود انسان به جوار حق است؛ یعنی مدینه فاضله حکمت متعالیه تحقق یافتنی و نائل آمدنی است.

نویسنده برای تصویر این موضوع به فرم سوررئالیسم در داستان متوسل شده است. قهرمان قصه او خلیل حجتی است. یک نجار عضو انجمن حجتیه که شب ۱۲ بهمن در پی جست‌وجوی پسرش اسماعیل در تهران سیر می‌کند. خلیلی که به‌رغم تسبیح به دست بودن، ذکر به لب گفتن و قرآن در جیب داشتن همراه با حرکت انقلابی مردم نیست. مان سوره آقلین با برخورداری از مؤلفه‌های سوررئالیسم و با توسل به احضار اسطوره‌های تاریخی، خواننده را برای رسیدن به لایه‌های نهان مان و شخصیت‌ها به چالش می‌کشد.

در مان‌های سوررئالیستی قهرمان را فردی ناسازگار می‌بینیم. او سرگردان و رویاپرداز است که دست به اعمال غیرمنطقی می‌زند. در واقع شخصیت او معرف نوعی رفتار است که آن را جنون می‌نامند. خلیل حجتی با این‌که فردی درون‌نگرا تصویر شده است و به‌ظاهر سر همراهی با توده‌های مردم را ندارد اما نمی‌تواند قهرمان یک مان سوررئال باشد. خلیل مرد بی‌شناسنامه و هویت این قصه به‌شدت مقوایی، بی‌بعد و بی‌عمق است. نه تنها شخصیت نیست حتی نمی‌شود مانند یک تیپ او را دید. او یک مفهوم کلی است و مان را چه‌کار به مفهوم کلی؟ دیزگاه در این مان خاطرات گذشته خلیل را در مواجهه با شخصیت‌های دیگر

 انقلاب اسلامی ایران ۴۲ ساله شد. ۴۰ سال یک عمر است برای خودش. یک عمر ۴۰ ساله از انقلابی گذشته است که همه معادلات جهان سیاست را به هم زد. ۴۲ سال از آن روزها گذشته است و ما

با نسلی روبه‌رو هستیم که از امام خمینی و رهبری او و از چرایی انقلاب آنچه می‌داند تقریباً هیچ است. نویسندگان ایرانی چقدر از ظرفیت مان برای بازنمایی وقایع انقلاب ۵۷ برای نسل جوان بهره برده‌اند؟

مان ابزاری لازم و در عین حال مفید است؛ برای فهم جامعه، فهم تعاملات، فهم کنش‌ها، فهم ساختارها و چارچوب‌هایی که زمانی پدید می‌آیند و بدون این‌که متوجه شویم چگونه حذف می‌شوند صحنه را آرام ترک می‌کنند. مان، تصویری از عاملیت‌ها و ساختارهای درگیر در زمینه اجتماعی. سیاسی را نشان می‌دهد و تیپ‌های مختلف فکری را در گستره متن به تصویر می‌کشد. این تصویرسازی مبتنی بر ظرایف ادبی و ساختارهای اصولمند و قواعدی مشخص است.

پیروزی انقلاب اسلامی در بهمن ۵۷ محصول زنجیره‌ای از علل در گستره زمانی سال‌های ۴۲ تا ۵۷ بوده است. مان سوره آقلین از آن گستره وسیع، شب ۱۲ بهمن را برای روایت برگزیده است؛ شبی حساس پر از ترس و امید و اضطراب و گمانه‌زنی. برای نویسنده مان حضور رهبر در مدینه موضوعیت داشته است که از آن همه واقعه، به بازگشت او پرداخته است. رهبر انقلاب اسلامی (امام خمینی) دارای مطالعات و نوشته‌ها و تاملات جدی فلسفی بوده است. او در مصاحبه با محمد حسنین هیکل درباره علل شکل‌گیری انقلاب و در پیامش به گورباچف به‌صراحت از فلسفه صدایی سخن به میان می‌آورد. نویسنده سوره آقلین در این مان از لفظ شهر بارها بهره برده است از این‌رو به نظر می‌رسد طرفدار نظریه تأثیرپذیری امام و انقلاب از حرکت جوهری حکمت متعالیه است. ملاصدرا غایت و هدف حکمت متعالیه را تربیت گوهر ذات انسان می‌داند که در یک حرکت جوهری و

آزاده جهان احمدی

استاد دانشگاه

نویسنده:

ابراهیم اکبری دیزگاه

انتشارات:

شهرستان ادب

۲۷۲ صفحه

۴۰۰۰۰ تومان

برگ سبز، سند کمپانی و کارت خودرو وانت نیسان، مدل ۱۳۹۱، شماره پلاک ۹۱۴ ی ۳۹ - ایران ۲۴. شماره شناسی NAZDL104TKB022961. شماره موتور 80031822 به‌نام عبدالله پاسدار مفقود گردیده و از درجه اعتبار ساقط می‌باشد.

سند کمپانی خودرو سمند تیپ 7 SEXU7، مدل ۱۳۹۲، به شماره انتظامی ایران ۷۱ - ۵۵۳ س ۴۸، شماره موتور 124K0169665 و شماره شناسی NAACN1CM8DF225010، متعلق به آقای رضا خسروی مفقود گردیده و از درجه اعتبار ساقط می‌باشد.

سند کمپانی کارت و برگ سبز خودرو وانت مزدا بی ۲۰۰۰ ای، مدل ۱۳۸۴، به رنگ کرم بژ روشن متالیک، شماره انتظامی ۹۷۳ ه ۱۱ - ایران ۲۳، شماره موتور 494383، شماره شناسی 84NPES04824 به‌نام حسن جزینی درجه مفقود گردیده و فاقد اعتبار است.

برگ سبز، سند کمپانی و کارت خودرو وانت نیسان، مدل ۱۳۹۱، شماره پلاک ۹۱۴ ی ۳۹ - ایران ۲۴. شماره شناسی NAZDL104TKB022961. شماره موتور 80031822 به‌نام عبدالله پاسدار مفقود گردیده و از درجه اعتبار ساقط می‌باشد.